

Nasjonalt samisk kompetansesenter • Našunála sámi gealboguovddáš
Nasjonaale saemien maahtoejarnge • Nasjunálasaj sáme máhtudakguovdásj

Innspill fra NASAK til voldtektsutvalget

Nasjonalt samisk kompetansesenter takker for muligheten til å komme med innspill til Voldtektsutvalget.

I skrivende stund venter vi på Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport som overleveres Stortinget 1. juni klokken 12:00. Vi i NASAK (Nasjonalt samisk kompetansesenter) uttaler oss fra et samisk perspektiv. Kommisjonens rapport er et resultat av granskning om fornorskningspolitikken og urett begått ovenfor samer, kvener og skogfinner. Vi anbefaler at Voldtektsutvalget setter seg inn i og tar med seg denne rapporten i videre arbeid. Tiltaksdelen og den historiske delen i rapporten bør Voldtektsutvalget særlig sette seg inn i. Selv om vi ikke vet innholdet i rapporten nå, vil vi understreke at kommisjonens oppdrag kan kanskje oppfattes som en fornorskningpolitikk og en urett som har blitt begått tilbake i tid. Det er kanskje mer riktig å omtale det som en politikk og urett som har blitt begått og som også fortsetter og påvirker i samfunnet på ulike nivåer i dag.

NASAK viser også til Smiso sin uttalelse til Voldtektsutvalget. Smiso Tromsø er med i Samisk fagnettverk Tromsø. NASAK er leder og initiativtagere sammen med ATV og barnehuset i Tromsø til dette fagnettverket. NASAK har også opprettet et samisk fagnettverk i Trondheim.

Nasjonalt samisk kompetansesenter (NASAK) er oppført som tiltak 58 i regjeringens handlingsplan «Frihet fra vold». Vi har som formål å bidra til å styrke kvaliteten på tjenestenes arbeid med samiske barn, voksne og familier og til et likeverdig tilbud til samisk befolkning i alle samiske områder. Vi i NASAK erfarer at det er et behov for å utvikle og iverksette nødvendig språk- og kulturkompetanse og handlingsevne i tjenestenes arbeid med samisk barn, voksne og familier.

Som et nasjonalt samisk kompetansesenter vil vi i dette innspillet fremheve betydningen av å kombinere bredde og strukturert arbeid i ulike fagmiljøer; veldig forenklet omhandler dette avkolonisering, bevisstgjøring, kunnskap og handlingskompetanse i forhold til ivaretagelse av samisk befolkning som er utsatt og/eller er utsatt for vold, overgrep. Dette må sees i lys av et proaktivt og reaktivt systematisk arbeid. Når vi omtaler vold i dette innspillet, mener vi også vold i nære relasjoner.

Vi vil komme med flere forslag til tiltak, og samarbeid er en viktig del av forebyggende arbeid, samt ivaretagelse av samiske barn/voksne som utsettes for vold, overgrep, og vold i nære relasjoner. Tiltakene må sees på fra begge sider; tiltakene bør være for samiske barn, voksne og familier – og for tjenestene som møter samiske barn, voksne og familier.

Norske myndigheter har klare forpliktelser overfor samiske barn og familier. Samenes status som urfolk pålegger staten et særlig ansvar for å legge forholdene til rette for at den samiske befolkningen

kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv (jf. FNs erklæring om urfolksrettigheter, ILO-konvensjonen nr. 169 og Barnekonvensjonen art. 30). Dette innebærer bl.a. at offentlige tjenester må tilrettelegge for og tilpasses behovene til personer med samisk bakgrunn og at barn og voksne som tilhører en slik minoritet eller urbefolkning har rett til å få ivaretatt sin samiske kultur og bruke sitt eget språk i møter med tjenester.

De fleste tjenester som NASAK møter uttrykker selv at de mangler kunnskap om samisk språk og kultur. Derfor bør kunnskapsgrunnlaget og kompetanseheving om samisk kultur og mangfold forankres på ledernivå, for så å systematiseres og jobbes med systemisk framover.

Kompetansebygging og kompetanseheving om samisk kultur, religion og språk er derfor et tiltak for målet med likeverdige tjenester for samisk befolkning.

NASAK erfarer også en uttalt kunnskapsmangel på ulike nivåer blant kommuner, fagmiljøer og myndigheter nasjonalt, om samiske barn/voksne/familiers rettigheter og behov. Dette helhetsbildet forplanter seg på individnivå. Både når det gjelder å forebygge vold og overgrep, når det gjelder ivaretagelse av volds- og overgrepssatte, og i tiden etter vold- og overgrep. Reetableringsfasen er særlig sårbare for familier og individer som må forlate sitt hjem på grunn av vold/overgrep. Tap av tilhørighet til identitet, primærnæring, samisk barnehage og skole er faktorer som ofte blir underkommunisert og som kan være en medvirkende årsak til at samisk befolkning vegrer seg for å ta kontakt med hjelpeapparatet – til tross for vold og overgrep.

Samisk befolkning som opplever å bli utsatt for vold og overgrep risikerer usikker/tapt identitet, mindreverdighetsfølelse, psykisk uhelse, mer vold og overgrep, strukturell vold, historiske traumer, sorg over tapt kultur og kunnskap, herunder språk. I samfunnet opplever samer diskriminering og samehets, samt at flere samer har lav tillit til offentlige instanser.

Vi i NASAK ønsker også å rette søkelys på den somatiske helsen til den samiske befolkningen. Hvordan virker fornorskningspolitikken inn på helsen til samiske barn og voksne? Internasjonal forskning har vist at kolonisering av urfolk kan gi kollektive traumer som gir individuelle utslag i flere generasjoner, i form av dårlig helse, rusmisbruk og fattigdom. Vi trenger mer forskning på dette i Sápmi.

Konkrete forslag til tiltak - forebygging av vold i samiske samfunn;

- Forhindre utenforskap i livsløpsperspektiver; samiske barns psykososiale oppvekstmiljø må styrkes med blant annet samiske møteplasser, samiske institusjoner
- Offentlige tjenester som barnehage, skole, nav, politi, helse- og sosialt personell må ha grunnleggende kjennskap til samiske forhold, kultur og kommunikasjonsmåter. Samisk kulturforståelse. Og tjenestene bør visuelt bruke identitetsmarkører som kopper, duker, bilder av samiske symboler, bilder og kunst.
- Bevissthet om hvordan fornorskningshistorien fortsatt har effekt den dag i dag blant annet for tillit og tiltro til hjelpere og offentlige instanser.
- Styrke hjelperollen til å bruke verktøyer systematisk som «snakke» med barn, kroppskort, «jeg vet». I dag er det mange verktøy med likt formål. Alle verktøyene kan være forvirrende for den enkelte hjelper i skole, barnehage og andre tjenester. Veien videre bør være å pålegge systematisk arbeid med slike verktøy – gjennom hele barnehage- og skoleåret. Og disse verktøyene må kultur tilpasses og oversettes til samiske språk.

- Samiske temaer og perspektiver inngår som en naturlig del i undervisning og barnehager og skoler. Undervisningsmateriell og metoder må utarbeides.
- Etablering av samarbeid/nettverk/ambulerende team mellom tjenester og fagmiljø. Noen forslag;
 - Opprette samarbeidsteam med ulike samiske aktører. Gruppe av samarbeidspersoner som f.eks. kriseteam/barnevern/politi kan ta kontakt med når de får samiske brukere. Slik unngår man inhabilitet og intern mistillit.
 - Samarbeidsprosjekt mellom RVTS, Barnevern, Redd Barna, Smiso, Politi, SANKS, Samisk helseteam og NASK. Utvide Snakkemedbarn.no. Samisk kulturforståelse.
 - Opplysningsarbeid rettet mot samiske barn unge og voksne som gjennomføres i samisk media, samiske barnehager/skole, samisk konfirmasjonsundervisning og samisk menighet.
- En kontaktoversikt for hver kommune/fylkeskommune til barnehager og skoler. Hvem kan de kontakte for å få tilgjengelige ressurser? Hvem kan de kontakte for å få ivaretatt og styrket kompetanse for å jobbe systematisk forebyggende og iverksette tiltak når barn/ungdommer blir utsatt for vold og overgrep?

Dette forteller samiske barn/voksne/familier til oss i NASAK at de trenger;

- Noen å snakke med; Lavterskel, helsesøster, sosiale arenaer. Hjelpeapparatet må være lett tilgjengelig. Trygge arenaer. Kulturkompetanse i helsetjenester.
- Samiske influensere; snakke om samisk kultur, om seksualitet for samiske ungdommer, - normalisere dette. Det må være flere samiske influensere slik at alle samiske språk blir ivaretatt og at influenserne snakker et språk som alle samer forstår (sør-, lule-, nordsamisk og norsk).
- Personlige invitasjoner. Ungdommene i dag har vært ungdommer i en tid med pandemi. Koronatiden har gjort det vanskelig for noen ungdommer å være en del av fellesskapet. For samiske ungdommer er en del også usikre på hvordan de skal møte samehets når de er utenfor hjemmet. Erfaringen er at generelle invitasjoner blir gjerne ignorert, men personlige invitasjoner til fellesskapet gjør det mulig å samle ungdommen.

Jill Abelsen Olsen

Seniorrådgiver

Nasjonalt samisk kompetansesenter • Našunála sámi gealboguovddáš
Nasjonaale saemien maahtoearjange • Nasjunálasaj sáme máhtudakguovdásj